

Music Curriculum Requirements for the General Education System of Islamic Republic of Iran

Mosatafa Safapour Quchani

M.A in curriculum development, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: mostafaquchani2@gmail.com

Behrooz Mahram

Professor, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. (Corresponding Author), Email: bmahram@um.ac.ir

Received: 2022-12-14	Revised: 2023-08-30	Accepted: 2024-01-03	Published: 2023-09-21
Citation: Safapour Quchani, M., & Mahram, B. (2024). Music Curriculum Requirements for the General Education System of Islamic Republic of Iran. <i>Foundations of Education</i> , 13(1), 27-52. doi: 10.22067/fedu.2023.79010.1208			

Abstract

The purpose of this study was to identify the requirements of the music curriculum in the education system of the Islamic Republic of Iran and rely on the available documents of education and religious philosophical, sociological, and psychological foundations. The research method according to the study was multiple and document analysis was used to analyze upstream documents. A comparative study of the leading countries in education and according to the performance of the countries in the Pisa test in 2018, phenomenological interviews with thematic experts, and content analysis of the works of religious authoritarians. Data analysis was carried out using Alsedeh's qualitative document analysis method, Brady's adaptive model, and open and axial coding. To validate the findings, the coefficient of agreement in coding, rich description, referential adequacy, re-verification by the interviewees, and consensus validation were used. Research findings in the form of the possibility of entering the field of music curriculum; obtained requirements in religious and philosophical, psychological and biological, sociological and political dimensions, and curriculum management and implementation. Explanation of the ideal perspective based on logic and rationality, comprehensiveness and aesthetic inclusion, humanism, and utilitarianism among religious and philosophical requirements. The impact of the curriculum on the age characteristics and the biological and psychological needs of the audience and the ability to simultaneously activate the two hemispheres and strengthen the brain's neuronal connections in the learning process among the psychological and biological requirements; The program's sensitivity to silly music and attention to social values among social and political requirements; And the orbital position and explanation and prediction of supporting mechanisms were presented as requirements of the music curriculum from the perspective of curriculum management and implementation. Attention to these requirements; It provides a framework and a background for the design of music curriculum in the field of public education in Iran, which is in the shadow of religious and national values; The music curriculum takes it out of the neglected field.

Keywords: Music Curriculum; Education; Islamic Republic of Iran; Requirement

Synopsis:

Education is a systematic and continuous process that implies guiding the all-round growth of those being educated (Saif, 2014). In the document on the fundamental transformation of education and upbringing of the Islamic Republic of Iran, eight educational fields are

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

mentioned, of which the field of "cognitive and artistic beauty" is one; Accordingly, in facing the goal of "fulfilling the all-round development of people in various fields of cognition, emotion, body, aesthetic dimensions, social relations, etc. «, all suitable educational tools and facilities should be used. Noster and Yu with a holistic view of the learner; They have emphasized a complete and enriched curriculum along with art (Knoester & Yu, 2015). One of the categories of artistic education is music. According to Eisner, some consider the importance of music in its instrumental value (for example, the role of music in improving social relationships, reading ability, academic progress, etc.) and some in its extra-musical consequences, while he is one of the ways of thinking unique to A person learns music and experiences music (E. W. Eisner, 2001). Music education has been introduced as an important foundation in the education period (Sazak, 2014), and in many countries, music is considered one of the mandatory aspects of the curriculum. in the Islamic Republic of Iran; Due to the value and religious aspects and the differences of positions regarding music, this subject area has been excluded from the curriculum of the general education system. In a situation where some types of music can be destructive and reprehensible for a person, other types of music can be used as a way of educating people; According to Shafron and Carno and based on research findings; Those genres and styles of music that are called "extremely heavy and fast music" (such as hardcore, rock, rap, metal and its sub-categories), have destructive effects on the listener (Shafron & Karno, 2013). ; on the contrary, quiet and wordless music can significantly have a positive effect on the spiritual health of adolescents (Hosseini, Karimi, Naziri, & Shojaei, 2016). Now the main issue is that according to the available documents of the education system of the Islamic Republic and considering the basic layers of the curriculum; Should music be included in the general education curriculum or not? If it is recognized that there is a necessity for music education in the education system of the Islamic Republic of Iran, what are the requirements of the curriculum in this regard? In this research, to examine and answer these questions; multiple methods of document analysis, comparative study, phenomenological interview, and content analysis were used.

Conclusion:

The main consequences of art in connection with the flow of education, in various cognitive fields, are spiritual education and moral virtues, feelings and emotions, creativity and innovation, development of social communication, and shaping of cultural identity (Karami & Abedi, 2017). Music is one of It is the most important art form, and several studies indicate the positive effect of music on education (for example: (Darby & Catterall, 1994); (Johnson & Memmott, 2006); (Flaunacco et al., 2015); (Eerola). & Eerola, 2014); and (Ghasemtabar et al., 2011). Later views in the field of learning also use music as one of the important educational elements, and Lozanov, in an approach known as suggestibility, developed a new perspective for learning based on the unconscious. and the use of two hemispheres of the brain in learning and using music has been proposed (Neville, 2012). Based on the approaches that consider the flow of education aimed at the all-round development of learners (for example (Knoester & Yu, 2015)), education and training should be realized from all possibilities and ideas that have passed the filter of religious, philosophical, and social foundations. All-round development of learners is paid. musical intelligence (Armstrong, 2017), the place of music in religious societies and throughout human history (Nasr, 2015), the role of music in social and individual growth (Hallam, 2010), moral development (Ho, 2010), cognitive evolution (Vargan, 2015), the growth of self-esteem (Rickard et al., 2013) are examples that justify the entry of music into the field of education and in line with the holistic development of learners. Also, the role of music

education in developing language skills (Rautenberg, 2015) and learning the Persian language (Jafari-e Rouhi, 2009), the role of musical elements such as rhythm and activities such as poetry reading in learning in the field of science (Yousefi, 2016), the role of music in improving social skills (Swart, 2020), students' interest in music and musical activities (Spodek, 2013) and creating vitality, emotional development and promoting mental health; shows the importance of music; Avicenna (Ibn Sina) also emphasized the importance of music and poetry in the early stages of child development (Habibi, 2015). While research indicates the important place of the subject area of "music" in a "desired curriculum"; (Larkian, 2011) (Sabeti, 2013); Studies show that in the education system of Iran, sufficient and appropriate attention has not been paid to "music education" (Khosravi Mashizi, Soltani, & Alinejad, 2019); (Khosravi Mashizi, 2016; Sharifi, 2011) and (Fallah Tafti, Jafari Harandi, & Tabatabaei, 2020)); and music is a neglected part of the curriculum (see (Sabeti & Mahram, 2011); (Kian & Mehrmohammadi, 2014); and (Sabeti, 2013)).

Based on the reviewed items; The most important religious and philosophical requirements were:

1. The design, development, and implementation of the curriculum should be based on the principle that it does not lead to the neglect of the remembrance of God and moral virtues and does not bring him close to licentiousness and corruption
2. Music education should be a link between curriculum activities, consequences, and expectations based on logic;
3. The philosophy of the music curriculum should be comprehensive and include the philosophy of aesthetics, humanism, and utilitarianism.
4. In the music curriculum, a logical balance should be established between the view of the goal and the means, and its unique identity (philosophy of art for art's sake) should not be neglected.

The psychological and biological requirements included these items:

1. The implementation of the music curriculum at each level of education should pay attention to the psychological, biological, and ability characteristics of the audience and be affected by the cognitive characteristics of the audience.
2. Learner activities and music curriculum processes and tools should focus on broad aspects of learners' musical development.
3. The use of music in the curriculum should be in line with the new theories of the use of music in education and simultaneously activate the two hemispheres of the brain and strengthen neuronal connections.

Social and political implications also emphasize these things:

1. The music curriculum should be sensitive to prevent the spread of inappropriate music in schools and society.
2. The music curriculum should be explained based on a favorable perspective on the socio-political function of music.

The requirements aimed at the management and implementation of the curriculum included these items:

1. Planning in the field of music education at the macro level should be accurate, comprehensive, timely, and situation-oriented.
2. According to the guarantee of implementation and accountability, the music curriculum should be explained clearly and in a less interpretable way, both in terms of opinion and action.
3. In the field of changing and implementing the music curriculum, a written and specific program should be provided for the use of new findings and experiences of other countries.
4. A music curriculum, when presented to education activists or education management experts, should be associated with basic beliefs in the field of music and music education, and in this context, arrangements should be made for the formation of desirable and real beliefs about music education.
5. In the design of the music curriculum, all the components involved in education, including goals, human resources, financial resources, curriculum content, educational environment, teaching-learning methods, used tools, and evaluation approaches and methods must be aligned and carefully explained.
6. For the implementation of the music curriculum, the supporting mechanisms and requirements must be explained and predicted.

پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت

مقاله پژوهشی

<https://fedu.um.ac.ir>

دسترسی آزاد

استلزام‌های برنامه‌درسی موسیقی برای نظام آموزش و پرورش همگانی جمهوری اسلامی ایران^۱مصطفی صفاپور قوچانی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. mostafaquchani2@gmail.com

بهروز مہرام

استاد، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (نویسنده مسئول). bmahram@um.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۲۳	تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۶/۰۸	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۳	تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۶/۳۰
استناد: صفاپور قوچانی، مصطفی؛ مہرام، بهروز. (۱۴۰۲). استلزام‌های برنامه‌درسی موسیقی برای نظام آموزش و پرورش همگانی جمهوری اسلامی ایران. پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت، ۱۳(۱)، ۲۷-۵۲. doi: 10.22067/fedu.2023.79010.1208			

چکیده

هدف این مطالعه شناسایی استلزام‌های برنامه‌درسی موسیقی در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران با اتکا به اسناد فرادست آموزش و پرورش و مبانی دینی و فلسفی، جامعه‌شناختی و روان‌شناختی است. روش پژوهش به اقتضاء مطالعه، چندگانه است. از روش‌های تحلیل سند برای واکاوی اسناد بالادستی، مطالعه تطبیقی کشورهای پیشرو در آموزش و پرورش، مصاحبه پدیدارشناسانه با متخصصان موضوعی و تحلیل محتوای آثار مراجع تقلید و مجتهدین در این پژوهش استفاده شده است. تحلیل داده‌ها به روش تحلیل سند کیفی آلسیده، الگوی تطبیقی بردی و کدگذاری‌های باز و محوری انجام شد. برای اعتباربخشی به یافته‌ها از ضریب توافق در کدگذاری، توصیف غنی، کفایت ارجاعی، واری دوباره توسط مصاحبه‌شوندگان و اعتباریابی اجماعی استفاده شد. یافته‌های پژوهش در قالب امکان ورود به عرصه برنامه‌درسی موسیقی؛ استلزام‌هایی را در ابعاد دینی و فلسفی، روان‌شناختی و زیستی، جامعه‌شناختی و سیاسی و مدیریت و اجرای برنامه‌درسی حاصل کرد. توجه به این استلزام‌ها، چارچوب و پیش‌زمینه‌ای را برای طراحی برنامه‌درسی موسیقی در عرصه آموزش و پرورش عمومی کشور ایران فراهم می‌آورد که در سایه ارزش‌های دینی و ملی، برنامه‌درسی موسیقی را از عرصه‌ای مغفول خارج می‌سازد.

واژه‌های کلیدی: برنامه‌درسی موسیقی، آموزش و پرورش، جمهوری اسلامی ایران، استلزام

^۱. برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد در دانشگاه فردوسی مشهد با عنوان «استلزام‌های برنامه‌درسی موسیقی در آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر مقطع ابتدایی» است.

مقدمه

پرورش (تربیت)^۱، فرآیندی نظام‌دار و مستمر است که بر هدایت و رشد همه‌جانبه پرورش‌یابندگان دلالت دارد (Saif, 2014). در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش پرورش جمهوری اسلامی ایران به هشت ساحت تربیتی اشاره شده که ساحت «زیبایی‌شناختی و هنری» یکی از آنهاست؛ بر این اساس در مواجهه با هدف «تحقق رشد همه‌جانبه افراد در زمینه‌های مختلف شناخت، عاطفه، جسم، ابعاد زیبایی‌شناختی، روابط اجتماعی و غیره»، بایستی از تمام ابزارها و امکانات تربیتی مناسب، استفاده کرد. نوستر و یو با نگاهی کل‌گرا به یادگیرنده؛ بر برنامه‌ای درسی به صورت کامل و غنی شده و همراه با هنر تأکید کرده‌اند (Knoester & Yu, 2015). مطابق با دانشنامه‌ی تعلیم و تربیت ابتدایی^۲، هنر شامل مجموعه‌ای از موضوعات از جمله نمایش، موسیقی و هنرهای تجسمی است (Hayes, 2010) و به ویژه از منظر برنامه‌درسی دیسیپلین محور، یکی از مواد درسی در حیطه برنامه‌های درسی است (Dobbs, 2004). تعریف هنر در فلسفه معاصر بحث‌برانگیز است به طوری که طبقه‌بندی‌های مختلفی از تعاریف مربوط به آن وجود دارد (Adajian, 2022). برخی از صاحب‌نظران، هنر را بازنمایی یا تقلید زیبایی طبیعت می‌دانند و هدف آن را لذت می‌شمارند (Tolstoi, 2005)؛ در حالی که هنر، علاوه بر مفهوم زیبایی، با مفاهیمی از قبیل وحدت (Suzangar & Fereidooni, 2012)، جامعه (Taheri, 2020)، اخلاق و مذهب (Chaves, 2004)، فرهنگ (Davis, 2005)، معنویت (Nasr, 2015) و روح (Shayesteh & Khosropanah, 2014) ارتباط تنگاتنگی دارد.

هنر به واسطه مفهوم «تربیت هنری» با تربیت، ارتباط می‌یابد. در معنای کلی، جایگاه و منزلت تربیت هنری (برنامه‌درسی هنر) مرهون نقشی است که هنر در تحقق برخی اهداف اساسی تعلیم و تربیت (رشد) ایفا می‌کند (Mehrmohammadi & Kian, 2019) و بی‌توجهی به تربیت هنری، فرآیند رشد و پرورش دانش‌آموزان را به جریانی عقیم و ناکارآمد تبدیل خواهد کرد (Tamannaefar, Amini, & Yazdanikashani, 2009). یکی از مقوله‌های تربیت هنری^۳، موسیقی است. به‌زعم آیزنر، برخی اهمیت موسیقی را در ارزش‌ابزاری^۴ آن (مثلاً نقش موسیقی در بهبود روابط اجتماعی، توانایی خواندن، پیشرفت تحصیلی و غیره) و برخی در پیامدهای فراموسیقایی آن می‌دانند و این در حالی است که خود او از شیوه‌های تفکر منحصر به فرد موسیقی و تجربه موسیقی یاد می‌کند (E. W. Eisner, 2001). گاردنر در نظریه هوش‌های

1. education
2. encyclopedia of primary education
3. art education
4. instrumental value

چندگانه^۱ و معرفی ابعاد هوشی و ظرفیت‌های وجودی آدمی، به هوش موسیقایی^۲ اشاره کرده و آن را شامل اجرا، ساخت و قدرشناسی^۳ الگوهای موسیقایی می‌داند (H. Gardner, 1999).

آموزش موسیقی به عنوان بنیانی مهم در دوره آموزش و پرورش ابتدایی معرفی شده است (Sazak, 2014) و در بسیاری از کشورها، موسیقی به عنوان یکی از جنبه‌های الزامی برنامه‌ی درسی، مورد توجه است. در کشور ژاپن، آموزش موسیقی یکی از اجزای اصلی برنامه‌ی درسی مقطع ابتدایی است. موسیقی در ۲۱ کشور و ایالت از جمله کانادا، انگلیس، فرانسه، آلمان، ایتالیا، سوئد، ایرلند، سنگاپور و غیره، جزء اصلی و جدانشدنی برنامه‌ی درسی هنر در آموزش و پرورش و موضوعی اجباری است (Taggart, 2004). این در حالی است که در جمهوری اسلامی ایران؛ به علت جنبه‌های ارزشی و دینی و اختلاف موضوعی که راجع به موسیقی وجود دارد، این قلمروی موضوعی از برنامه‌درسی نظام آموزش و پرورش همگانی کنار گذاشته شده است. به‌زعم کریمی؛ موسیقی پس از پیروزی انقلاب اسلامی دارای جایگاهی معنوی و تعالی یافته است که البته قلمرو کاربرد آن در نظام تعلیم و تربیت همچنان در هاله‌ای از ابهام قرار دارد و به علت تصمیم‌گیری‌های متعارض، سرگردان است (Karimi, 2006).

موسیقی دارای انواع مختلفی است و می‌تواند شامل موسیقی کلاسیک، سنتی، پاپ، حماسی، نظامی و غیره باشد. در شرایطی که انواعی از موسیقی می‌تواند برای آدمی مخرب و مذموم باشد، انواعی دیگر از موسیقی می‌تواند در مسیر پرورش انسان‌ها به خدمت گرفته شوند؛ چنانچه به‌زعم شافرون و کارنو و متکی بر یافته‌های پژوهشی؛ آن دسته از ژانرها و سبک‌های موسیقی که به اصطلاح «موسیقی فوق‌العاده سنگین و سریع»^۴ نامیده می‌شوند (همچون هاردکور، راک، رپ، متال و زیرشاخه‌های آن)، دارای تأثیراتی مخرب بر شنونده هستند (Shafroon & Karno, 2013)؛ و در مقابل، موسیقی آرام و بی‌کلام می‌تواند به طور معناداری بر سلامت معنوی نوجوانان تأثیر مثبت داشته باشد (Hosseini, Karimi, Naziri, & Shojaei, 2016). مطالعاتی نیز بر قدرت پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان از طریق موسیقی دلالت دارند؛ چنانچه دانش‌آموزانی که در برنامه‌درسی خود از موسیقی برخوردار بوده‌اند؛ به میزان ۱/۹۷ برابر از شانس بیشتری برای عملکرد تحصیلی بهتر برخوردار بوده‌اند (Dorris, Rodakowski, & Terhorst, 2022).

وجود و فعالیت هنرستان‌های آموزش موسیقی در کشور از یکسو (به عنوان نمونه هنرستان موسیقی

1. multiple intelligences
2. musical intelligence
3. appreciation
4. extreme music

دختران^۱ و هنرستان موسیقی پسران تهران^۲) و حذف برنامه‌درسی موسیقی در قالب درس هنر برای آموزش و پرورش همگانی نیز از تعارضاتی است که اجرای برنامه‌درسی را در پیوند با مبانی فلسفی و دینی آن دچار سردرگمی کرده است.

در مواجهه با موسیقی و نقش آن در پرورش آدمی، جهت‌گیری‌های متنوعی گزارش شده است. برخی آن را در وهله اول یک نیاز دانسته‌اند (ZadeMohammadi, 2005) برخی آن را جنبه‌ای منحصربه‌فرد از هوش معرفی کرده (H. E. Gardner, 2011) برخی آن را به خاطر تأثیرش در فعال‌سازی قسمت‌های مختلف مغز مورد توجه قرار داده‌اند (Altenmüller, 2001) (Kraus, Strait, & Parbery-Clark, 2012)؛ برخی به جنبه‌ی اجتماعی موسیقی و اهمیت آن در انتقال فرهنگی و رشد در یک دنیای متنوع فرهنگی توجه کرده‌اند (Kelly, 2002) (Chandransu, 2019) برخی آن را گونه‌ای از سواد معرفی کرده‌اند (E. W. Eisner, 2002) برخی به تأثیرات آن بر حافظه و مهارت‌های یادسپاری (Rodén, Grube, Bongard, & Kreutz, 2014) (Degé, Wehrum, Stark, & Schwarzer, 2011)، خلاقیت (Fazaie & Shemirani, 2018) (Ashayeri, 2018) مهارت‌های زبانی (Tallal & Gaab, 2006) (Flaugnacco et al., 2015) تمرکز دیداری - شنیداری (SadriMasule, BorgAli, & Asadzadeh, 2013) مهارت‌های شنیداری (Kraus & Chandrasekaran, 2010) (Moritz, Yampolsky, Papadelis, Thomson, & Wolf, 2013)، توانایی‌های هوشی (Schellenberg, 2011)، پیشرفت تحصیلی در حیطه‌های مختلف (Darby & Catterall, 1994) (Johnson & Memmott, 2006) رشد اخلاقی (Ho, 2010)، همدلی و هوش هیجانی (Hunter & Schellenberg, 2010) (Rabinowitch, Cross, & Burnard, 2013)، تحول شناختی (Vargas, 2015)، مهارت‌ها و صلاحیت‌های ارتباطی-اجتماعی (Swart, 2020) (Hove & Risen, 2009)، عزت‌نفس (Rickard et al., 2013) (Darrow, Novak, Swedberg, Horton, & Rice, 2009)، خودکارآمدی (Gustafson, 2017)، علاقه‌مندی و حضور در مدرسه (Eerola & Eerola, 2014)، یادگیری مهارت‌های پایه ریاضی کودکان (Ghasemtabar, Mofidi, Z. Mohammadi, & Ghasemtabar, 2011)، هوش فضایی-زمانی (Rauscher et al., 1997) و یادگیری زبان فارسی (Jafari-e Rouhi, 2009) اشاره کرده‌اند. از سوی دیگر نیز برخی همچون شافرون و کارنو به تأثیرات منفی انواعی از موسیقی بر روان آدمی (مانند ایجاد اضطراب و افسردگی) اشاره کرده (Shafron & Karno, 2013) و برخی همچون اسپنسر جایگاهی

1. <https://musicschoolg.farhang.gov.ir/>

2. <https://tmbs.farhang.gov.ir/>

دون از حیث اولویت‌های آموزشی برای آن قائل هستند (Spencer, 1894). فلاحتی موسیقی را پدیده‌ای «ذو ابعاد» معرفی می‌کند که از منظرهای گوناگون نظیر فقهی، هنری، فلسفی-عرفانی و سیاسی-اجتماعی درخور توجه و ملازم با وجوه مثبت یا منفی است (Falahati, 2019)؛ چنانچه از منظر اندیشمندان اسلامی نیز نگاه‌های متفاوتی از حلیت تا حرمت به موسیقی وجود دارد و دسته‌ای از پژوهشگران از موسیقی اسلامی و در قالب‌هایی مانند تعزیه (Nasr, 2015) (Zahedi, 2011) یاد می‌کنند.

مسئله اصلی این است که با توجه به اسناد فرادست نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی و با عنایت به لایه‌های بنیادین برنامه‌درسی؛ آیا باید به موسیقی در برنامه‌درسی آموزش و پرورش همگانی پرداخته شود یا خیر؟ در صورت تشخیص ضرورت بر وجود آموزش موسیقی در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، استلزام‌های برنامه‌درسی در این خصوص چیست؟ با شناسایی این استلزام‌ها برای برنامه‌درسی موسیقی، می‌توان انتظار داشت که پیوند میان تصمیم در ورود و یا حذف کامل موسیقی از برنامه‌درسی هنر با اسناد فرادست از منظر لازم برخوردار بوده و در صورت امکان ورود؛ استلزام‌های لازم از حیث مبانی دینی و فلسفی، اجتماعی و سیاسی و روان‌شناختی در نظر گرفته شوند.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش‌های چندگانه‌ی تحلیل سند، مطالعه تطبیقی، مصاحبه پدیدارشناسانه و تحلیل محتوا استفاده شد. ابتدا برای بررسی وضعیت موجود توجه به موسیقی در اسناد فرادست برنامه‌درسی از روش تحلیل سند^۱ استفاده شد. تحلیل سند، رویه‌ای نظام‌مند برای بازبینی یا ارزیابی اسناد است که شامل فرآیندهایی نظیر بررسی سطحی^۲، خواندن (بررسی کامل) و تفسیر، می‌شود (Bowen, 2009). الگوی انتخابی نیز الگوی تحلیل کیفی آلسیده^۳ (Wach & Ward, 2013) بود و مراحل شش‌گانه‌ی: ۱) تعیین معیارهای انتخاب اسناد، ۲) گردآوری اسناد، ۳) مفصل‌بندی حوزه‌های کلیدی تحلیل^۴ (۴) کدگذاری و تحلیل اسناد، ۵) اعتباربخشی فرآیند کدگذاری و ۶) تحلیل نهایی دنبال شد. این تحلیل منجر به تعیین چهار گزاره‌ی اساسی شد. سپس با الگوی جورج بردی (در Aghazadeh, 2003) و در تناسب با مطالعات تطبیقی، وضعیت آموزش موسیقی در نظام‌های آموزشی کشورهای پیشرو (بر اساس عملکرد در آزمون بین‌المللی پیزا) تبیین شد. در این راستا

1. document analysis

2. skimming

۳. Altheide

4. articulating key areas of analysis

ده کشور/ایالت، انتخاب و چهار مرحله توصیف، تفسیر، هم‌جواری و مقایسه دنبال شد. مصاحبه پدیدارشناسانه با متخصصان موضوعی از دیگر روش‌های مورد استفاده این مطالعه بود که با استفاده از مصاحبه به روش سؤالات باز استاندارد شده (Patton, 1990) (Gall, Borg, & Gall, 2010) به کسب آراء و جهت‌گیری آنان مبادرت شده و اطلاعات در قالب سه محور اصلی «تعریف موسیقی»، «امکان‌سنجی حضور موسیقی در عرصه آموزش و پرورش عمومی کشور ایران» و «استلزام‌ها و چارچوب برنامه‌درسی موسیقی مطلوب» تنظیم شد.

در مسیر شناخت مواضع اندیشمندان دینی و مراجع تقلید در خصوص آموزش موسیقی، نخست دیدگاه بیست نفر از مراجع تقلید معاصر از طریق تحلیل محتوای آثار مکتوب و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مرتبط، مورد واکاوی قرار گرفت و سپس دیدگاه ده نفر از ایشان که نسبت به موسیقی مواضع روشن‌تر و جامع‌تری داشتند، مورد تحلیل قرار گرفت. بر مبنای گام‌های طی شده‌ی پیشین، استنتاج‌های همگرای برآمده از هر یک از این مراحل، با استعانت از پیشینه پژوهش و به صورت خرد‌گرایانه منجر به استنتاج در باب استلزام‌های برنامه‌درسی موسیقی شد.

جامعه پژوهش در بررسی اسناد، شامل اسناد تحول‌بنیادین آموزش و پرورش ایران، برنامه‌درسی ملی، تحول راهبردی نظام تعلیم و تربیت رسمی - عمومی جمهوری اسلامی ایران و راهنماهای معلم در درس هنر دوره دبستان (به همراه اسناد ضمیمه آن‌ها) بود که تمامی آن‌ها به صورت تمام‌شمار مورد مطالعه قرار گرفتند. در مطالعه تطبیقی وضعیت برنامه‌درسی موسیقی در کشورهای پیشرو از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. معیار انتخاب کشورهای پیشرو نیز عملکرد بالاتر و قرار گرفتن عملکرد در سطوح ۳ یا ۴ برای حداقل یکی از سه حوزه‌ی خواندن، ریاضی و علوم در آزمون پیزا (۲۰۱۸) بود. به این ترتیب، نخست نزدیک به ۳۰ کشور شناسایی شد؛ سپس تارنمای وزارت آموزش و پرورش این کشورها مورد جستجو قرار گرفت و بر اساس معیارهای «در دسترس بودن اسناد فرادست» و «انتشار اسناد فرادست به زبان انگلیسی» در نهایت ده کشور/ایالت انتخاب شد. این ده کشور/ایالت، شامل ایالت ویکتوریای استرالیا، استونی، انگلستان، جمهوری چک، سنگاپور، فنلاند، ایالت اُنتاریو کانادا، ایالت جزیره پرنس ادوارد کانادا، نیوزلند و هنگ‌کنگ بود. بر این اساس در مجموع ۲۸ مورد از اسناد فرادست این کشورها و اطلاعات بر خط در ۷ پایگاه اطلاعاتی دیگر شناسایی و مورد جستجو قرار گرفت.

در گام سوم پژوهش، جامعه، شامل کلیه متخصصان موضوعی برنامه‌درسی و صاحب‌نظران حوزه آموزش و پرورش با حداقل مدرک دکترای تخصصی و معیارهای هدفمند آگاهی و خبرگی در حوزه

آموزش و پرورش، التزام نظری و عملی به مبانی دینی و جهت‌گیری‌های ارزشی نظام آموزش و پرورش ایران و انجام کار پژوهشی یا اعلام علاقه‌مندی به پژوهش در حوزه برنامه‌درسی هنر یا موسیقی بود. بر این اساس تعداد ۷ نفر از جامعه‌ی هدف، در این پژوهش مشارکت کردند و انتخاب نمونه به صورت هدفمند انجام شد. جامعه برای گام چهارم پژوهش شامل کلیه آثار فقهی مکتوب بیست نفر از مراجع تقلید منتخب معاصر به زبان فارسی و نمونه، شامل ۶۵ مورد از کتاب‌های احکام و توضیح المسائل و کتب فقهی موجود از این بزرگان در ارتباط با موسیقی بود. در ادامه پژوهش از بین این ۲۰ مرجع تقلید، ۱۰ نفر از ایشان که به صورت تفصیلی و صریح‌تر به بررسی احکام فقهی موسیقی پرداخته بودند انتخاب شدند. به این ترتیب در نهایت، نمونه شامل ۱۸ عنوان کتاب (در ۴۳ جلد به زبان فارسی) بود که اثر ۱۰ مرجع تقلید منتخب معاصر آیات عظام لطف‌الله صافی گلپایگانی، جعفر سبحانی تبریزی، سید ابوالقاسم خوئی، ناصر مکارم شیرازی، جواد تبریزی، سید محمدعلی علوی گرگانی، محمدتقی بهجت، محمدصادق روحانی، سید روح‌الله موسوی خمینی و سید علی خامنه‌ای بود. در این مسیر از نرم‌افزار جامع فقه (نسخه سوم) استفاده شد.^۱

برای اعتباربخشی به یافته‌ها از فونونی متنوع و چندگانه مانند استفاده از ضریب توافق با استفاده از تکنیک کاپای کوهن برای کدگذاری اسناد و از طریق کدگذار همکار (با مشاهده ارزش ۰/۹۰ همخوانی) و در راستای معیار قابلیت انتقال^۲ (از معیارهای چهارگانه ارزیابی پژوهش‌های کیفی لینکلن و گویا)، از راهبرد «توصیف غنی^۳» برای بررسی تطبیقی استفاده شد (Lincoln, Guba, & Pilotta, 1985). به منظور اعتباربخشی به یافته‌های حاصل از فرآیند مصاحبه با صاحب‌نظران؛ از تکنیک کفایت ارجاعی^۴، توصیف غنی و واریسی دوباره توسط مصاحبه‌شوندگان^۵ استفاده شد. به منظور اعتباربخشی به یافته‌های حاصل از دیدگاه مراجع تقلید، یافته‌ها و روش تلخیص آن‌ها به ۵ نفر مجتهد و تحصیل کرده حوزوی (سه نفر در سطح چهار و دو نفر در سطح سه) ارائه شد که مورد تأیید آنان قرار گرفت. اعتباربخشی به کلیت استلزام‌های برنامه‌درسی موسیقی بر اساس یافته‌های برآمده از مراحل چندگانه به کمک اعتباریابی اجماعی^۶ و از طریق مجموعه‌ای ده نفری از متخصصان حوزه تعلیم و تربیت و برنامه‌درسی حاصل شد.

۱. نرم‌افزار جامع فقه (نسخه سوم) کتابخانه و دانشنامه‌ی تخصصی فقه (حاوی متن کامل ۱۶۳۸ عنوان کتاب و رساله در ۲۸۵۸ جلد) از منابع مهم در زمینه فقه و محصول مرکز تخصصی تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی است.

2. transferability
3. thick description
4. referential adequacy
5. member check
6. consensual validation

یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش به ترتیب برحسب جهت‌گیری و نوع توجه به برنامه‌درسی موسیقی از حیث هدف و موضوع در اسناد بالادستی نظام رسمی آموزش و پرورش (با تأکید بر دوره دبستان)، جهت‌گیری برنامه‌درسی در اسناد آموزش و پرورش کشورهای پیشرو، موضع متخصصان موضوعی و نگاه مراجع تقلید و مجتهدین دینی ارائه شده و در انتها نیز به استلزام‌ها پرداخته شده است. بر این اساس مطابق تکنیک تحلیل اسناد کیفی پیشنهاد شده توسط آلسیده (Altheide & Schneider, 2013)؛ پس از مطالعه اسناد فرادست کدهای مرتبط به مضامین بندهای تشکیل دهنده اسناد مورد بررسی، شناسایی و استخراج شد؛ سپس این کدها ذیل نه مقوله‌ی کلی: اهمیت و کارکرد تربیت شنوایی، اشکال تلفیق در برنامه‌درسی تربیت هنری (حوزه تربیت شنوایی)، نوع شناسی اصوات در برنامه تربیت شنوایی، پیوند برنامه تربیت شنوایی با فرهنگ و مذهب، جایگاه مؤلفه‌های مرتبط با موسیقی در تربیت شنوایی کودکان، ویژگی‌ها و توانایی‌های دانش‌آموزان ابتدایی در ارتباط با برنامه تربیت شنوایی، نحوه ارتباط موسیقی و مفاهیم قریب به آن (شعر، سرود، ترانه، تصنیف، نوحه و روضه با موسیقی)، ویژگی‌ها و مؤلفه‌های برنامه‌درسی تربیت شنوایی و نقش و ویژگی شخصیتی معلم در برنامه تربیت شنوایی، قرار گرفت. برنامه‌درسی تربیت شنوایی در این مطالعه هم‌راستای برنامه‌درسی موسیقی قلمداد شده است. جدول (۱) نشان‌دهنده جهت‌گیری و نوع توجه اسناد فرادست مورد بررسی به موسیقی و آموزش موسیقی است.

جدول ۱. جهت و میزان توجه اسناد فرادست جمهوری اسلامی ایران به برنامه‌درسی موسیقی

ردیف	نام سند	حجم سند	میزان توجه به مضامین مرتبط با آموزش موسیقی	نوع توجه به آموزش موسیقی
۱	سند تحول راهبردی نظام تعلیم و تربیت رسمی - عمومی جمهوری اسلامی ایران	۳۴ صفحه	یک بند	توجه به آموزش سرود ملی
۲	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش	۶۳ صفحه	یک بند	توجه به آموزش سرود ملی
۳	سند برنامه‌درسی ملی	۶۸ صفحه	یک بند	اشاره به لزوم توجه به قالب‌های متنوع هنری در برنامه‌درسی (بدون اشاره‌ی مستقیم به موسیقی یا مفاهیم قریب به آن)

ردیف	نام سند	حجم سند	میزان توجه به مضامین مرتبط با آموزش موسیقی	نوع توجه به آموزش موسیقی
۴	سند راهنمای درس هنر برای معلمان پایه‌های اول، دوم و سوم	۲۶۱ صفحه	یک فصل در ۲۳ صفحه (با عنوان «تربیت شنوایی») و اشاراتی در ۴۱ بند در فصول دیگر	اشاره به موسیقی به عنوان یکی از انواع هنر/ هوش موسیقایی به عنوان یکی از انواع هوش/ تربیت شنوایی (همه‌نُه مقوله‌ی استخراج شده)
۵	سند ضمیمه‌ی کتاب راهنمای درس هنر پایه دوم ابتدایی	۴۸ صفحه	اشاراتی در ۳ بند	فعالیت تقلید صدا/ اشاره به وجود آلبوم مجموعه‌های صوتی و سرودهای مناسب پایه دوم در بسته آموزشی
۶	سند ضمیمه‌ی کتاب راهنمای درس هنر پایه سوم دبستان	۴۷ صفحه	اشاراتی در ۳۴ بند	فعالیت تقلید صدا/ اشاره به وجود آلبوم مجموعه‌های صوتی و سرودهای مناسب پایه سوم در بسته آموزشی/ تلفیق تربیت شنوایی با رشته‌های هنری دیگر در قالب فعالیت‌های مختلف/ اشاره به اهمیت تربیت شنوایی/ توجه به سرودها و اشعار محلی در برنامه تربیت هنری پایه سوم/ دسته‌بندی اصوات مطبوع و نامطبوع/ توجه به مؤلفه‌های موسیقایی نظیر ریتم
۷	سند راهنمای درس هنر برای معلمان (چهارم، پنجم و ششم دبستان)	۱۸۴ صفحه	یک فصل در ۱۰ صفحه (با عنوان «تربیت شنوایی») و اشاراتی در ۳۴ بند در فصول دیگر	اشاره به موسیقی به عنوان یکی از انواع هنر/ هوش موسیقایی به عنوان یکی از انواع هوش/ تربیت شنوایی (همه‌نُه مقوله‌ی استخراج شده)

ردیف	نام سند	حجم سند	میزان توجه به مضامین مرتبط با آموزش موسیقی	نوع توجه به آموزش موسیقی
۸	سند ضمیمه‌ی کتاب راهنمای درس هنر پایه چهارم دبستان	۳۵ صفحه	اشاراتی در ۱۰ بند	اشاره به وجود آلبوم مجموعه‌های صوتی و سرودهای مناسب پایه چهارم در بسته آموزشی/ تلفیق تربیت شنوایی با رشته‌های هنری دیگر در قالب فعالیت‌های مختلف/ اشاره به اهمیت تربیت شنوایی/ توجه به سرودها و اشعار محلی در برنامه تربیت هنری پایه چهارم
۹	سند ضمیمه‌ی کتاب راهنمای درس هنر پایه پنجم دبستان	۳۴ صفحه	اشاراتی در ۴ بند	اشاره به اهمیت تربیت شنوایی/ فعالیت سرودخوانی/ توجه به اشعار محلی و بومی

برای بررسی جایگاه موسیقی در اسناد فرادست کشورهای پیشرو از ۲۸ سند ملی و ایالتی متعلق به آموزش و پرورش این کشورها و اطلاعات بر خط ۷ پایگاه اطلاعاتی مربوط (با تأکید بر دوره ابتدایی) استفاده شد و جایگاه موسیقی در برنامه‌درسی، معنای آموزش موسیقی (با توجه عناصر هدف، حوزه‌های اساسی فعالیت‌های یادگیری فراگیران، ابزار یاددهی-یادگیری، عناصر موسیقایی) و منطق آموزش موسیقی مورد توجه قرار گرفت. لازم به ذکر است که موسیقی در تمامی این کشورها به صورت اجباری و به عنوان جزئی از برنامه‌درسی بوده است. مهم‌ترین دلایل توجه به موسیقی در کشورهای مورد بررسی شامل موارد رشد در ابعاد شناختی، شخصی، فرهنگی و ملی و فراملی، اجتماعی و مهارت‌های بین فردی، حرفه‌ای و شغلی، زیبایی‌شناختی و هنری، عاطفی و نگرشی، مهارت‌های حرکتی، اخلاقی، حسی - شنیداری، قوه بیان، تعالی همه‌جانبه، پیشرفت تحصیلی، بهبود جو عاطفی محیط یادگیری، کمک به آمادگی برای زندگی، جهت دادن به ارزش‌های فرهنگی، سلامت و شادی و کسب لذت و موسیقی برای موسیقی بوده است.

در مسیر بررسی نگاه متخصصان موضوعی به ضرورت و اقتضائات آموزش موسیقی و ورود آن به برنامه‌درسی آموزش و پرورش پس از مصاحبه با هفت صاحب‌نظر شاخص در قلمروی موضوعی و طرح سؤالات مبتنی بر هدایت کلیات مطابق با محورهای وضعیت کنونی توجه به آموزش موسیقی در نظام آموزش و پرورش عمومی کشور، تعریف موسیقی، ویژگی موسیقی راستین و موسیقی کاذب، امکان‌سنجی

موسیقی در آموزش و پرورش عمومی، اهمیت موسیقی و آموزش موسیقی و استلزام‌ها و چارچوب برنامه‌درسی موسیقی متن پاسخ‌ها کدگذاری و نتایج در قالب شکل (۱) و (۲) حاصل شد.

اهداف	
هدف و رویکرد کلی برنامه‌درسی موسیقی: نائل شدن فراگیران به درک موسیقایی	
اهداف اصلی برنامه‌درسی موسیقی	اهداف فرعی برنامه‌درسی موسیقی
<ol style="list-style-type: none"> ۱. لذت بردن از موسیقی ۲. رشد اخلاقی ۳. تعالی یافتن با موسیقی ۴. پرورش سلیقایی موسیقی در فراگیران ۵. توسعه دانش موسیقایی فراگیران در حد مقدماتی: شناخت سبک‌های موسیقی، شناخت نمادهای موسیقی ۶. تربیت شنیداری: توسعه ادراک شنیداری فراگیران و کسب قدرت تشخیص موسیقی راستین از موسیقی کاذب ۷. پرورش علاقه‌مندی و حس ارزش‌گذاری، احترام و نگرش مثبت نسبت به موسیقی راستین در فراگیران ۸. کسب و پرورش ذوق زیبایی شناسانه در حوزه موسیقی 	<ol style="list-style-type: none"> ۱. بازآفرینی برخی از آثار هنری اصیل در حوزه موسیقی توسط فراگیران ۲. آشنایی مقدماتی، عملی و عینی با سازهای موسیقی مانند سنتور، سه‌تار، دوتار و غیره ۳. نواختن سازهای موسیقی در حد مقدماتی و به صورت اختیاری (و نه تجویزی) ۴. شناسایی و هدایت استعداد موسیقایی فراگیران
<p>اهداف فرعی برنامه‌درسی موسیقی شامل آن دسته از اهدافی است که برنامه‌درسی موسیقی مستقیماً به دنبال آن‌ها نیست اما می‌تواند در جهت تحقق آن‌ها حرکت کند. فراگیران مقطع ابتدایی در به انجام رساندن فعالیت‌های مربوط به این دسته از اهداف به اختیار خود عمل می‌کنند.</p>	
<p>توجه: هدف تربیت موسیقایی در دوره آموزش عمومی، آموزش تخصصی و الزامی در حوزه خلق، ساخت و نواختن موسیقی و به دنبال آن تبدیل شدن افراد به موسیقی‌دان و نوازنده حرفه‌ای نیست.</p>	
اصول و قواعد کلی	
<ol style="list-style-type: none"> ۱. قائل شدن جایگاهی جدی و مستقل برای موسیقی در برنامه‌های درسی و به ویژه در ذیل ساحت هنری و ادبی ۲. تسهیل حضور هنرمندان اصیل و هنرمندانی که شهرت ملی و تعهد دینی دارند در مدارس و برنامه‌های رسمی و فوق برنامه ۳. توجه به تربیت درست معلمان که درک صحیحی از موسیقی دارند ۴. تعریف استانداردهایی از جمله التزام عملی به اسلام و رعایت یکسری چارچوب‌های دینی؛ و بهره‌مندی از دانش روان‌شناسی یادگیری، روان‌شناسی تربیتی و روان‌شناسی رشد، برای مربیان آموزش موسیقی ۵. آموزش موسیقی در برنامه‌درسی موسیقی نباید به تکنیک و فن تقلیل پیدا کند؛ بلکه باید مبتنی بر فلسفه زیبایی‌شناسی باشد. ۶. تربیت موسیقایی در دوره آموزش عمومی نباید تربیتی تخصصی تلقی شود؛ بلکه نوعی تربیت اولیه است. ۷. برنامه‌درسی موسیقی باید نسبت به جلوگیری از گسترش موسیقی‌های مبتذل در سطح مدارس حساس باشد. ۸. در برنامه‌درسی موسیقی باید حوزه علاقه، انگیزش و توان فراگیران در نظر گرفته شود. ۹. در کاربرد موسیقی در آموزش لزوماً نیازی به آشنایی دقیق معلمان با دانش موسیقی نیست هرچند تسلط معلم می‌تواند در استفاده از موسیقی در تلفیق با دروس دیگر و استفاده ابزاری از آن در تدریس، بسیار مفید باشد. ۱۰. در حوزه تلفیق موسیقی با دروس دیگر در یک نگاه بین‌رشته‌ای، نباید ساده‌انگارانه برخورد شود؛ در این زمینه، بهره‌گیری از متخصصین ماهر و متبحر در حوزه آموزش موسیقی و تعلیم و تربیت و استفاده از یک نگاه عالمانه و کارشناسانه ضروری است. 	

شکل ۱: استلزام‌های معطوف به اهداف و اصول کلی برنامه‌درسی موسیقی از منظر متخصصان موضوعی

مبنای فلسفی - دینی که در اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر رویکرد توحیدی و حول پرورش در محوریت «حیات طیبه» است؛ این یافته‌ها می‌توانند بنیانی محکم برای استلزام‌های نهایی قلمداد شوند. لازم به توضیح است که در صورت آراء چندگانه و نبود همسویی در نظر مراجع عظام مبنای گزینشی بر رأی ولی فقیه (آیت‌الله خامنه‌ای) استوار شده است. همچنین باید عنایت شود که مواجهه با موسیقی در میان مراجع شیعه از انواع احکام اولیه و ثانویه و بررسی شروط منجر به صدور حکم و دیگر موارد قابل تأمل برخوردار است که ذکر تمامی آن‌ها در اینجا ممکن نیست^۱. با این وصف، جدول (۲) تلخیصی از مواجهه مراجع مورد بررسی با موسیقی از حیث ابزار و ادوات آن است.

جدول ۲. حکم کلی ابزار و آلات مختلف موسیقی در آرای مراجع تقلید مورد بررسی

نام مرجع تقلید	حکم آموزش و استعمال آلات مختلف موسیقی
آیت‌الله صافی گلپایگانی	همه‌ی سازها و آلات موسیقی مانند پیانو، ویولون، ویلا، کلارینت، فوجک، فلوت، هورن، ترومپت و سازهای کوبه‌ای، سه تار، تار، سنتور، عود، تنبور، تنبک، کمانچه، دف، طبل، دایره، قانون، شیپور و سنج و به ویژه نی، حرام هستند.
آیت‌الله سبحانی تبریزی	تمام آلات موسیقی جزء آلات لهو و حرام هستند. البته کاربرد آلات موسیقی برای تهییج سربازان در جنگ یا علاج بیماری لاعلاجی که منحصر به استفاده از موسیقی باشد، حرام نیست.
آیت‌الله روحانی	برآیند آرای متفاوت و بعضاً متداخل ایشان: نواختن آلات موسیقی مطرب و لهوی حرام است. حکم برخی از آلات موسیقی در نگاه ایشان: دف مطلقاً حرام بوده و آلاتی مثل گیتار، ارگ و پیانو، تولیدکننده‌ی صوت لهوی مطرب و حرام‌اند.
آیت‌الله خوئی	آلات موسیقی شامل آلات لهوی و غیرلهوی‌اند و شناخت آن‌ها با عرف است. در عرف این زمان، آلاتی مثل نی و تار و طبل و مزمار و دایره، در دایره‌ی آلات لهوی قرار می‌گیرند و استعمال آن‌ها جایز نیست.
آیت‌الله مکارم شیرازی	اگر از آلات موسیقی نظیر طبل و نی، طوری استفاده شود که مناسب مجالس فساد باشد، حرام و در غیر این صورت، اشکالی ندارد.
آیت‌الله تبریزی	آلات موسیقی شامل دو نوع مختصه (مختص موسیقی حرام) و مشترکه‌اند. دایره (و دف) از جمله آلات مختصه است که کاربرد آن در هر صورتی حرام است. بقیه آلات موسیقی از جمله سنتور، سه تار، تار، فلوت، نی، تنبک، طبل، ارگ، چنگ، پیانو، گیتار و امثال آن‌ها جز آلات مشترکه‌اند و در صورتی حرام هستند که به وجه لهوی استعمال شوند.

۱. برای مطالعه جزئیات می‌توان به اصل گزارش پژوهش پایان‌نامه مراجعه کرد.

آیت‌الله علوی گرگانی	نواختن و استعمال آلاتی که منحصرأ در موسیقی حرام استفاده می‌شوند، حرام و استعمال آلات مشترکه (که هم در موسیقی حرام و هم در موسیقی حلال یا مشکوک به کار می‌روند)، اگر در غیر حرام باشد، حلال و اگر در حرام باشد، حرام است.
آیت‌الله بهجت	آلات موسیقی اگر از جمله آلات مختص به لهو و طرب باشند، کاربرستان در لهو مطلقاً حرام است و در غیر لهو جایز نیست. دایره و نی از جمله آلات مختص به لهو هستند.
آیت‌الله خمینی	آلات موسیقی شامل دو دسته‌ی آلات لهو و آلات مشترک هستند که استعمال آلات لهو به طور کلی حرام و استعمال آلات مشترک، در صورتی که در غیر لهو به کار برده شوند، بی‌اشکال است.
آیت‌الله خامنه‌ای	آلات موسیقی شامل دو دسته‌ی آلات مشترکه و آلات مخصوص لهو هستند. استعمال دسته اول در صورتی که در غیر لهو و برای مقاصد حلال به کار رود، جایز و در جهت خلاف این صورت مطلقاً حرام است. همچنین استعمال دسته دوم، به طور کلی جایز نیست.

بر اساس موارد بررسی شده؛ مهم‌ترین استلزام‌ها به شرح زیر گزارش می‌شود^۱.

استلزام‌های دینی و فلسفی

۱) از منظر فقهی، در باب جایگاه موسیقی در آموزش و پرورش رسمی-عمومی، باید بر اساس یک حکم «اجتماعی»، دیدگاه ولی فقیه جاری و ساری شود و به مواردی از این دست توجه شود؛ آموزش موسیقی در برنامه‌درسی موسیقی باید به گونه‌ای مفهوم پردازی و اجرا شود که مصداق ترویج موسیقی محسوب نشود؛ موسیقی در برنامه‌درسی موسیقی، باید با شرط کلی «لهوی و مضل عن سبیل الله نبودن» به کار رود؛ معیار این شرط نیز عرف عام مردم است؛ آلات موسیقی مورد استفاده در برنامه‌درسی موسیقی باید از دسته آلات مشترکه باشند.

۲) برنامه‌درسی موسیقی در تمامی عناصرش باید به گونه‌ای طراحی، تدوین و اجرا شود که از بروز شرایط درجه اول در حکم موسیقی و شکل‌گیری حالت نامطلوب در شرایط ثانویه اثرگذار بر حکم موسیقی جلوگیری کند. شرایط درجه اول بر شرط کلی «لهوی مضل عن سبیل الله بودن» که با مفاهیم «لهوی مطرب بودن یا دور کردن انسان از یاد خدا و فضائل اخلاقی و کشاندن فرد به بی‌بندوباری»، «تناسب داشتن با مجالس لهو و گناه» یا «مترتب شدن مفسده‌ای بر آن» مرتبط است و به‌تنهایی منجر به جاری شدن حکم حرمت بر موسیقی می‌شود و شرایط ثانویه اثرگذار بر حکم موسیقی بر شرایطی همچون کلام یا محتوا یا مضمون، هدف و نیت شنونده (اگر لذت و ریه باشد)، شخصیت نوازنده، مکان اجرا، نظر مکلف، کیفیت موسیقی یا آواز، همراه شدن موسیقی با امور

۱. در گزارش اصلی این پژوهش استلزام‌هایی معطوف به عناصر برنامه‌درسی وجود دارد که خواننده برای آگاهی از آن‌ها می‌تواند به پایان‌نامه مراجعه نماید.

- باطل و حالت خواننده یا نوازنده در خلال خواندن یا نواختن دلالت دارد.
- (۳) در یک برنامه‌درسی موسیقی ابتدا باید فرادیدگاه مطلوب نسبت آموزش موسیقی، تبیین شود. تبیین فرادیدگاه معین در حوزه آموزش موسیقی، پیوند بین فعالیت‌های برنامه‌درسی، پیامدها و انتظارات را بر پایه‌ی منطق استوار می‌سازد.
- (۴) فلسفه برنامه‌درسی موسیقی باید جامع‌نگر باشد و فلسفه زیبایی‌شناسی، انسان‌گرایی، سودمندگرایی (و نظایر آن‌ها) را در بر بگیرد.
- (۵) در برنامه‌درسی موسیقی باید میان نگاه هدف-وسيله‌ای نسبت به آموزش موسیقی، تعادل منطقی برقرار شود و ضمن نگاه ابزاری به موسیقی (فلسفه سودمندگرایی)، از هویت منحصر به فرد آن (فلسفه هنر برای هنر)، غفلت نشود.

استلزام‌های روان‌شناختی و زیستی

- (۱) برنامه‌درسی موسیقی در هر مقطع تحصیلی باید به ویژگی‌های روان‌شناختی، زیستی و توانشی مخاطبان توجه کند؛ بنابراین شیوه آموزش، زمان آموزش، محتوا و سایر ابعاد برنامه‌درسی موسیقی باید متأثر از ویژگی‌های شناختی مخاطب باشد.
- (۲) کلیه فعالیت‌های فراگیران و هرگونه تصمیم‌گیری در خصوص فرآیندها و ابزار مناسب در برنامه‌درسی موسیقی باید بر جنبه‌های وسیع رشد موسیقایی فراگیران متمرکز باشد.
- (۳) استفاده از موسیقی در برنامه‌درسی باید در راستای نظریات جدید کاربرد موسیقی در آموزش، در جهت فعال کردن همزمان دو نیمکره مغز و تقویت ارتباطات نورونی مغز مورد تأکید قرار گیرد.

استلزام‌های اجتماعی و سیاسی

- (۱) در راستای اصل پاسخگویی اجتماعی، برنامه‌درسی موسیقی باید نسبت به جلوگیری از گسترش موسیقی‌های نامناسب (با تعبیر موسیقی کاذب) در سطح مدارس و جامعه حساس باشد.
- (۴) در یک برنامه‌درسی موسیقی باید فرادیدگاه مطلوب نسبت به کارکرد اجتماعی-سیاسی موسیقی تبیین شود.

استلزام‌های معطوف به مدیریت و اجرای برنامه‌درسی

- (۱) برنامه‌ریزی در حوزه آموزش موسیقی در سطح کلان، باید دقیق، همه‌جانبه، به موقع و موقعیت‌مدار باشد.
- (۲) بنا بر ضمانت اجرا و پاسخگویی، برنامه‌درسی موسیقی باید هم در بُعد نظر و هم در بُعد عمل، به روشنی و به شکلی کمتر تأویل‌پذیر، تبیین شود.
- (۳) در حوزه تغییر و اجرای برنامه‌درسی موسیقی، باید برنامه مدون و مشخصی در جهت استفاده از یافته‌های جدید و تجارب دیگر کشورها پیش‌بینی شود.
- (۴) یک برنامه‌درسی موسیقی باید هنگام ارائه به کنشگران تعلیم و تربیت یا نظرورزان مدیریتی آموزش و پرورش، ملازم با اعتقادات اساسی در حوزه موسیقی و آموزش موسیقی بوده و در این زمینه تمهیداتی برای شکل‌گیری

- اعتقادات مطلوب و واقعی نسبت به آموزش موسیقی و مبارزه با باورهای نادرست، پیش‌بینی شود.
- ۵) در طراحی برنامه‌درسی موسیقی تمام مؤلفه‌های دخیل در آموزش و پرورش اعم از اهداف، نیروی انسانی، منابع مالی، محتوای درسی، محیط آموزشی، روش‌های یاددهی-یادگیری، ابزار مورد استفاده و رویکردها و روش‌های ارزشیابی، هم‌راستا بوده و با دقت تبیین شوند.
- ۶) برای اجرای برنامه‌درسی موسیقی باید سازوکارها و استلزام‌های حمایتی استواری تبیین و پیش‌بینی شود.

بحث و نتیجه

پیامدهای اصلی هنر در ارتباط با جریان آموزش و پرورش، در حوزه‌های مختلف شناختی، تربیت معنوی و فضایل اخلاقی، احساسات و عواطف، خلاقیت و آفرینش‌گری، توسعه ارتباطات اجتماعی و شکل‌دهی به هویت فرهنگی است (Karami & Abedi, 2017). موسیقی یکی از مهم‌ترین گونه‌های هنری است و پژوهش‌های متعددی بر تأثیر مثبت موسیقی بر حوزه آموزش و پرورش دلالت دارند. دیدگاه‌های متأخر در حوزه یادگیری نیز از موسیقی به عنوان یکی از عناصر مهم آموزشی استفاده کرده و لوزانوف^۱ در رویکردی موسوم به تلقین‌پذیری، دیدگاه جدیدی را برای یادگیری مبتنی بر ناخودآگاه و استفاده از دو نیمکره مغز در یادگیری و با استفاده از موسیقی مطرح کرده است (Neville, 2012).

بر اساس رویکردهایی که جریان پرورش را معطوف به رشد همه‌جانبه فراگیران می‌دانند (Knoester & Yu, 2015) آموزش و پرورش باید از همه امکانات و نظریاتی که از فیلتر مبانی دینی، فلسفی و اجتماعی گذشته‌اند به تحقق رشد همه‌جانبه فراگیران بپردازد. هوش موسیقایی (Armstrong, 2017)، جایگاه موسیقی در جوامع دینی در طول تاریخ بشری (Nasr, 2015)، نقش موسیقی در رشد اجتماعی و فردی (Hallam, 2010)، رشد اخلاقی (Ho, 2010)، تحول شناختی (Vargas, 2015)، رشد عزت‌نفس (Rickard et al., 2013) نمونه‌هایی هستند که ورود موسیقی به عرصه آموزش و پرورش و در راستای پرورش کل‌نگر فراگیران را توجیه می‌کنند. همچنین نقش آموزش موسیقی در پرورش مهارت‌های زبانی (Rautenberg, 2015) و یادگیری زبان فارسی (Jafari-e Rouhi, 2009)، نقش عناصر موسیقایی همچون ریتم و وزن و فعالیت‌هایی همچون شعرخوانی در یادگیری در حوزه علوم (Yousefi, 2016)، نقش موسیقی در بهبود مهارت‌های اجتماعی (Swart, 2020)، علاقه‌مندی فراگیران به موسیقی و فعالیت‌های موسیقایی (Spodek, 2013) و ایجاد نشاط، پرورش عاطفی و ارتقای سلامت روحی، نشان از اهمیت موسیقی دارد. به طوری که ابوعلی سینا نیز به اهمیت موسیقی و شعر در مراحل ابتدایی رشد کودک تأکید می‌کرده است (Habibi, 2015).

در دنیای امروز، کشورهای مختلف دنیا و از جمله ایران، از معانی محدود آموزش موسیقی عبور کرده و معنای جدیدتر و وسیع‌تری از آموزش موسیقی را برگزیده‌اند. در کشور فنلاند تا پیش از سال ۱۹۶۰ در برنامه آموزشی مدارس، واژه‌ی «خواندن» به جای واژه‌ی «موسیقی» به کار می‌رفته است (Kairavuori & Sintonen, 2016). در ایران نیز در برنامه‌های آموزشی سال ۱۳۱۶ تا پیش از سال ۱۳۴۵، «سرود» به عنوان یکی از حوزه‌های محتوایی آموزش هنر مطرح بوده است (Mehrmohammadi, 2019)؛ در حالی که امروزه آموزش موسیقی در ایران، تقریباً با اصطلاح «تربیت شنوایی» (برداشت محدود از آموزش موسیقی) مورد اشاره است. از آنجا که فلسفه حاکم بر نظام آموزش و پرورش کشور ایران مبتنی بر رویکرد توحیدی و ملهم از رویکردی اسلامی - شیعی است و همه‌جانبه‌نگری (در مقابل نگاه یک بُعدی) را مورد تأکید دارد؛ طبعاً مواجهه نظام آموزشی با ظرفیت و اثرگذاری موسیقی بر حوزه تربیت و ورود نوع مناسبی از موسیقی به عرصه آموزش و پرورش باید مبتنی بر یک بازاندیشی جدی و با نگاهی محققانه و رویکردی مسئله‌مند و متضمن نوعی فوریت، صورت بگیرد.

در کشورهای مورد بررسی هریک برای مواجهه با آموزش موسیقی دلایلی ویژه را در اسناد فرادست منعکس کرده بودند که نقش آموزش موسیقی در رشد حرفه‌ای، رشد اخلاقی، رشد شخصی، رشد فرهنگی، ملی و فراملی، رشد زیبایی‌شناختی و هنری، رشد قوه بیان، رشد حسی-شنیداری، تغییر در ساختار ارزشی، مهارت‌های اجتماعی و بین فردی، رشد شناختی، مهارت‌های حرکتی و پرورش جسمی، تعالی و رشد همه‌جانبه فراگیر، سلامت، شادابی، کسب لذت و سرگرمی، آمادگی برای زندگی، شکل دادن به فرهنگ و عرف، بهبود جو عاطفی محیط یادگیری از جمله آن‌هاست. با این وصف، بستر توجه به این حوزه در کشور جمهوری اسلامی ایران نامطمئن و گرفتار در تصمیم‌گیری‌های متعارض، معرفی شده است (Mehrmohammadi, 2019)(Karimi, 2006). در حالی که پژوهش‌ها دلالت بر جایگاه مهم حوزه موضوعی «موسیقی» در یک «برنامه‌درسی مطلوب» دارند (Larkian, 2011) (Sabari, 2013) مطالعات نشان می‌دهد که در نظام تعلیم و تربیت کشور ایران، توجه مکفی و مقتضی به «آموزش موسیقی» نشده (Khosravi Mashizi, 2016; Sharifi, 2011) (Mashizi, Soltani, & Alinejad, 2019) (Fallah Tafti, 2020) (Jafari Harandi, & Tabatabaei, 2020) و موسیقی بخشی مغفول از برنامه‌درسی است (Sabari & Mahram, 2011)(Kian & Mehrmohammadi, 2014)(Sabari, 2013). این غفلت و کم‌توجهی در مقام عمل (برنامه‌درسی اجرا شده) وجه دیگری دارد. در حال حاضر در کشور ایران، علاوه بر دانشکده‌ی موسیقی

دانشگاه هنر به عنوان نماینده‌ی نظام آموزش عالی، در نظام آموزش و پرورش همگانی نیز بعضی از هنرستان‌ها به طور رسمی موسیقی را آموزش داده و به هنرآموزان مدرک تحصیلی اعطا می‌شود. با مراجعه به پایگاه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی^۱، دو هنرستان ویژه‌ی آموزش موسیقی (هنرستان موسیقی دختران تهران؛ و هنرستان موسیقی پسران تهران) قابل شناسایی است. ضمن این که در بسیاری دیگر از هنرستان‌های هنرهای زیبا (به ویژه در هنرستان‌های اصفهان و البرز) نیز رشته موسیقی آموزش داده می‌شود. با این وصف ناهماهنگی در جهت‌گیری‌های کلان نظام آموزش و پرورش رسمی احساس شده و این سؤال ایجاد می‌شود که آیا توجه به تربیت موسیقایی فراگیران در مقاطع پایین‌تر به عنوان بستری برای رشد و هدایت استعداد موسیقایی فراگیران در مقاطع بالاتر تحصیلی (که وجود دارند)، ضروری نیست؟ در حالی که بنا بر نظر برخی از صاحب‌نظران، بی‌توجهی به حوزه موسیقی در نظام تعلیم و تربیت ایران، با موضوعات فقهی و نگرانی‌های دینی در ارتباط است؛ اما وجود مانعی مطلق برای آموزش موسیقی از منظر دین - حداقل برای آموزش انواعی از موسیقی - قابل تردید است.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، به شورای انقلاب فرهنگی و کمیته‌های تخصصی وابسته پیشنهاد می‌شود تا به عنوان عالی‌ترین مرجع برنامه‌ریزی‌های فرهنگی نسبت به کارشناسی دینی حدود آموزش موسیقی در بستر آموزش و پرورش همگانی مطالعه‌ای عمیق‌تر را انجام داده و بر اساس یافته‌های آن مطالعه و در پیوند با پژوهش حاضر، نسبت به جایگاه و حدود آموزش موسیقی و آموزش انواع ممکن موسیقی و آلات آن تصریح کرده و در اسناد بالادستی به تناسب این یافته‌ها بازنگری کند. همچنین از آنجایی که در برنامه‌درسی کشورهای پیشرو در عرصه آموزش و پرورش، آموزش موسیقی دارای معنایی وسیع است؛ پیشنهاد می‌شود که پژوهشگران با نگاهی انتقادی به بررسی و تحلیل برنامه‌درسی موسیقی در اسناد فرادست کشورهای پیشرو پرداخته و به ارزیابی برنامه‌درسی اجرا شده‌ی موسیقی و پیامدهای آن پردازند. نیازسنجی آموزشی بر اساس سه رویکرد آینده‌نگری، مسئله‌محوری و توافق محوری در خصوص برنامه‌درسی موسیقی نیز از دیگر پیشنهاد‌های این مطالعه است.

۱. آخرین تاریخ بازیابی: ۱۴۰۰/۱۱/۲۹ (<https://amoozeshonar.farhang.gov.ir/fa/honarestan/fehrest>)

References:

- Adajian, T. (2022). The Definition of Art. Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/art-definition/>. The Stanford Encyclopedia of Philosophy from Metaphysics Research Lab, Stanford University <https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/art-definition/>
- Aghazadeh, A. (2003). *Methodology and History of Evolution of Comparative and International Education Knowledge: New Perspectives in the Field of Comparative Education* Tehran: Nasle Nikan (In Persian).
- Altenmüller, E. O. (2010). How many music centers are in the brain? *Annals of the New York Academy of Sciences*, 930(1), 273-280. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2001.tb05738.x>
- Altheide, D. L., & Schneider, C. J. (2013). *Qualitative Media Analysis*: SAGE Publications.
- Armstrong, T. (2017). *Multiple Intelligences in the Classroom* (M. safari, Trans. 10 ed.). Tehran: Madreseh (In Persian).
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. doi:10.3316/QRJ0902027
- Chandransu, N. (2019). Integrating multicultural music education into the public elementary school curricula in Thailand. *International Journal of Music Education*, 37(4), 547-560. doi:10.1177/0255761419855827
- Chaves, M. (2004). *Congregations in America*: Harvard University Press.
- Darby, J. T., & Catterall, J. S. (1994). The Fourth R: The Arts and Learning. *Teachers College Record*, 96(2), 299-328. doi:10.1177/016146819409600203
- Darrow, A.-A., Novak, J., Swedberg, O., Horton, M., & Rice ,B. (2009). The effect of participation in a music mentorship program on the self esteem and attitudes of at-risk students. *Australian Journal of Music Education*(2), 5-16.
- Davis, R. A. (2005). Music education and cultural identity. *Educational Philosophy and Theory*, 37(1), 47-63. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2005.00097.x>
- Degé, F., Wehrum, S., Stark, R., & Schwarzer, G. (2011). The influence of two years of school music training in secondary school on visual and auditory memory. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(5), 608-623. doi:<https://doi.org/10.1080/17405629.2011.590668>
- Dobbs, S. M. (2004). Discipline- Based Art Education. In E. W. D. Eisner, M. D. (Ed.), *Handbook of Research and Policy in Art Education* New Jersey and London :National Art Education Association and Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Dorris, J., Rodakowski, J., & Terhorst, L. (2022). The Association Between Music Engagement, Academic Performance, and Self-Esteem in Seventh Graders: A Secondary Data Analysis. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 103(3), e38-e39.
- Eerola, P.-S., & Eerola, T. (2014). Extended music education enhances the quality of school life. *Music education research*, 16(1), 88-104. doi:<https://doi.org/10.1080/14613808.2013.829428>
- Eisner, E. W. (2001). Music education six months after the turn of the century. *Arts Education Policy Review*, 102(3), 20-24. doi:<https://doi.org/10.1080/10632910109599999>
- Eisner, E. W. (2002). The Kind of Schools We Need. *Phi delta kappan*, 83(8), 576-583.
- Falahati, M. (2019). *Figih, Music, Islamic Revolution: Threat or Opportunit*. Tehran: Sooreh Mehr (In Persian).

- Fallah Tafti, S., Jafari Harandi, R., & Tabatabaei, M. (2020). A Comparative Study of Primary Education Art Curriculum Goals in Brazil, Greece, Iran and South Korea. *Iranian Journal of Comparative Education*, 3(1), 580-594. doi:10.22034/IJCE.2020.215796.1091
- Fazaie, S., & Ashayeri, H. (2018). The Impact of Music Education on 7-9-Year-Old Children's Creativity in Tehran. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 24(1), 16-29. doi:10.29252/nirp.ijpcp.24.1.16
- Flaugnacco, E., Lopez, L., Terribili, C., Montico, M., Zoia, S., & Schön, D. (2015). Music training increases phonological awareness and reading skills in developmental dyslexia: A randomized control trial. *PloS one*, 10(9), e0138715. doi:https://doi.org/10.1371/journal.pone.0138715
- Gall, M. D., Borg, W. R., & Gall, J. P. (2010). *Quantitative and qualitative research methods in education and psychology* (NasreEsfahani & e. al, Trans. 6 ed.). Tehran: SAMT (In Persian).
- Gardner, H. (1999). *Intelligence Reframed: multiple intelligences for the 21st century*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. E. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*: Basic books.
- Ghasemtabar, S .N., Mofidi, F., Z. Mohammadi, A., & Ghasemtabar, S. A. (2011). Effectiveness of Music Training on Preschoolers' Learning of Basic Mathematical Skills. *JIP*, 7(27), 245-254. Retrieved from https://jip.stb.iau.ir/article_512285.html
- Gustafson, A. L. (2017). *The Impact of Music Education on Select Students' Self-Efficacy*. California State University San Marcos,
- Habibi, S. (2015). *Philosophical Schools and Education*. Tehran: Avayenoor (In Persian).
- Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music Education*, 28(3), 269-289. doi:https://doi.org/10.1177/0255761410370658
- Hayes, D. (2010). *Encyclopedia of primary education*: David Fulton Publishers.
- Ho, W.-C. (2010). Moral education in China's music education: Development and challenges. *International Journal of Music Education*, 28(1), 71-87. doi:https://doi.org/10.1177/0255761409351351
- Hosseini, E., Karimi, S., Naziri, G., & Shojaei, S. (2016). The Effectiveness of Instrumental and Relaxing Music on Spiritual Health in Teenagers *woman and society*, 7(1), 67-97. doi: 20.1001.1.20088566.1395.7.25.4.8
- Hove, M. J., & Risen, J. L. (2009). It's all in the timing: Interpersonal synchrony increases affiliation. *Social cognition*, 27(6), 949-960. doi:https://doi.org/10.1521/soco.2009.27.6.949
- Hunter, P. G., & Schellenberg, E. G. (2010). Music and Emotion. In M. Riess Jones, R. R. Fay, & A. N. Popper (Eds.), *Music Perception* (pp. 129-164). New York, NY: Springer New York.
- Jafari-e Rouhi, V. (2009). *Effect of Music in Persian Language Education*. (M.A thesis). Center of distance learning(Payame-Noor) Tehran (In Persian). Retrieved from https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/cf2a774f492d56c488dea9bbe31dc5eb
- Johnson, C. M., & Memmott, J. E. (2006). Examination of relationships between participation in school music programs of differing quality and standardized test results. *Journal of Research in Music Education*, 54(4), 293-307. doi:https://doi.org/10.1177/002242۹۴۰۶۰۵۴۰۰۴

- Kairavuori, S., & Sintonen, S. (2016). Arts Education:: Instruments of Expression and Communication. In *Miracle of Education* (pp. 211-225): Brill.
- Karami, G., & Abedi, M. (2017). A Loke at the Educational Dimensions and Functions of Art. *frooyesh*, 6(2), 169-188. doi:20.1001.1.2383353.1396.6.2.11.5
- Karimi, A. (2006). *Sound and tune in education: music education* (3 ed.). Tehran: Abed (In Persian).
- Kelly, S. N. (2002). A sociological basis for music education. *International Journal of Music Education*(1), 40-49. doi:<https://doi.org/10.1177/025576140203900105>
- Khosravi Mashizi, M., Soltani, A., & Alinejad, M. (2019). A Comparative Study of Arts Education Curriculum of Primary Schools in Iran and Canada. *Iranian Journal of Comparative Education*, 2(3), 298-323. doi:10.22034/IJCE.2020.202208.1052
- KhosraviMashiza, M. (2016). *A Comparative Study on Iran's Primary School Art Curriculum of Primary Schools and Selected Countries of Australia, Canada and UK.* (M. A). Shahid Bahonar Kerman (In Persian).
- Kian, M., & Mehrmohammadi, M. (2014). Identifying missing aspects of the elementary school art curriculum. *Traning and Learning Researches*, 20(3), 1-18 (In Persian). Retrieved from https://tlr.shahed.ac.ir/article_2340_c^f1ae945148378f872dc65c60af310d.pdf
- Knoester, M., & Yu, M. (2015). Teachers as cultural workers. In M. S. FangHe, B. D. & Schubert, W. H. (Ed.), *The SAGE guide to curriculum in education* (pp. 190-197). United States of America: Sage Publications.
- Kraus, N & .Chandrasekaran, B. (2010). Music training for the development of auditory skills. *Nature reviews neuroscience*, 11(8), 599-605. doi:<https://doi.org/10.1038/nrn2882>
- Kraus, N., Strait, D. L., & Parbery-Clark, A. (2012). Cognitive factors shape brain networks for auditory skills: spotlight on auditory working memory. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1252(1), 100-107. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2012.06463.x>
- Larkian, M. (2011). *Exploration of Dimensions and Levels of Null Curriculum in Elementary Stage Art Education in Iran Based on a Normative Model.* (Doctor of philosophy in Curriculum Development). Allameh Tabatabaei, Tehran (In Persian).
- Lincoln, Y. S., Guba, E. G., & Pilotta, J. (1985). *Naturalistic Inquiry* United States of America: SAGE.
- Mehrmohammadi, M. (2019). *Art Education: What, Why, How.* Tehran Madreseh (In Persian).
- Mehrmohammadi, M., & Kian, M. (2019). *curriculum and art training in education* (6 ed.). Tehran: SAMT (In Persian).
- Moritz, C., Yampolsky, S., Papadelis, G., Thomson, J., & Wolf, M. (2013). Links between early rhythm skills, musical training, and phonological awareness. *Reading and Writing*, 26(5), 739-769. doi:<https://doi.org/10.1007/s11145-012-9389-0>
- Nasr, S. H. (2015). *Islamic Art Spirituality* (R. Ghasemian, Trans.). Tehran: Hekmat (In Persian).
- Neville, B. (2012). *Educating psyche: Imagination, emotion and the unconscious in learning* (3rd ed.). Melbourne Australia: David Lovell Publishing.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* :SAGE Publications.
- Rabinowitch, T.-C., Cross, I., & Burnard, P. (2013). Long-term musical group interaction

- has a positive influence on empathy in children. *Psychology of Music*, 41(4), 484-498. doi:<https://doi.org/10.1177/0305735612440609>
- Rauscher, F., Shaw, G., Levine, L., Wright, E., Dennis, W., & Newcomb, R. (1997). Music training causes long-term enhancement of preschool children's spatial-temporal reasoning. *Neurological research*, 19(1), 2-8. doi:10.1080/01616412.1997.11740765
- Rautenberg, I. (۲۰۱۰). The effects of musical training on the decoding skills of German-speaking primary school children. *Journal of Research in Reading*, 38(1), 1-17. doi:<https://doi.org/10.1111/jrir.12010>
- Rickard, N. S., Appelman, P., James, R., Murphy, F., Gill, A., & Bambrick, C. (2013). Orchestrating life skills: The effect of increased school-based music classes on children's social competence and self-esteem. *International Journal of Music Education*, 31(3), 292-309. doi:<https://doi.org/10.1177/0255761411434824>
- Roden, I., Grube, D., Bongard, S., & Kreutz, G. (2014). Does music training enhance working memory performance? Findings from a quasi-experimental longitudinal study. *Psychology of Music*, 42(2), 284-298. doi:<https://doi.org/10.1177/0305735612471239>
- Saberi, R. (2013). *(Designing of Art Curriculum Model in Middle School (Ph.D))*. Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad (In Persian.)
- Saberi, R., & Mahram, B. (2011). The status of artistic facets & content structure in the textbooks of art education at junior high schools: A step toward recognizing neglected curriculum. *Journal of Educational Sciences*, 18(1), 61-82. Retrieved from https://education.scu.ac.ir/article_10091.html
- SadriMasule, F., BorgAli, A., & Asadzadeh, H. (2013). The effectiveness of music on visual and audiovisual concentration in pre-school pupils. *Psychological Studies*, 9(3), 107-124 (In Persian). Retrieved from <https://www.sid.ir/paper/484491/fa>
- Saif, A. (2014). *Modern Educational Psychology: Psychology of Learning and Instruction* (7 ed.). Tehran: Dowran (In Persian).
- Sazak, N. (2014). Reflections of Elementary 1st, 2nd and 3rd Grade Elementary School Teachers towards Music Lesson. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 1539-1545. doi:<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.431>
- Schellenberg, E. G. (2011). Examining the association between music lessons and intelligence. *British journal of psychology*, 102(3), 283-302. doi:<https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.2010.02000.x>
- Shafroon, G. R., & Karno, M. P. (2013). Heavy metal music and emotional dysphoria among listeners. *Psychology of Popular Media Culture*, 2(2), 74-85. doi:<https://doi.org/10.1037/a0031722>
- Sharifi, S. (2011). *Comparative Study of Objectives primary Education in two countries: Iran and Japan*. (Master). Alzahra, Tehran (In Persian). Retrieved from <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/b5b50650aea3827b094a68efe29b702a>
- Shayesteh, H., & Khosropanah, A. (2014). study of Music Instrumental Role in Achieving Mystical Cognition. *Journal of Mysticism Studies*, 1(20), 115-142. Retrieved from <https://ensani.ir/file/download/article/20160228145519-9804-119.pdf>
- Shemirani, M. (2018). *The Effect of Art and Teaching Art on Children's Creativity (Case Study: Music & Theater)*. (Master's Degree). Sistan and Baluchestan, Zahedan (In Persian). Retrieved from <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/61e5043e9f14073549c0d1914ffd5870>
- Spencer, H. (1894). *Education: Intellectual, moral, and physical*: CW Bardeen.

- Spodek, B. (2013). *Teaching in the Early Years* (N. Nazaninnegad, Trans.). Mashhad: Behnashr (In Persian).
- Suzangar, M., & Fereidooni, P. (2012). *manufactation of unity and plurality in islamic art* Paper presented at the The first of conference in reconstruction and constant development. Tehran. <https://civilica.com/doc/348322>
- Swart, I. (2020). Benefits of music education to previously disadvantaged South African learners: Perspectives of music teachers in the greater Tshwane Metropolis. *International Journal of Music Education*, 38(1), 52-65. doi:<https://doi.org/10.1177/0255761419868151>
- Taggart, G. W., K. & Sharp, C. (2004). *Curriculum and Progression in the Arts: an International Study*. Retrieved from United Kingdom: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/605395/0904_Taggart_et_al_CPQ.pdf
- Taheri, M., Afzaltoysi, E., & Nowzari, H. (2020). An Analysis of Critical Theory in Postmodern Art Socio-Political Discourse. *Honar-Ha-Ye-Ziba: Honar-Ha-Ye-Tajassomi*, 25(1), 5-16 (In Persian). doi: 10.22059/jfava.2018.244050.665776
- Tallal, P., & Gaab, N. (2006). Dynamic auditory processing, musical experience and language development. *Trends in neurosciences*, 29(7), 382-390. doi:<https://doi.org/10.1016/j.tins.2006.06.003>
- Tamannaefifar, M., Amini, M., & Yazdanikashani, Z. (2009). A reflection on the functions of artistic education in the educational system. *Glory of Art (Jelve-Y-Honar)*, 29(1), 5-16. Retrieved from <https://ensani.ir/file/download/article/20130123123856-9542-1.pdf>
- Tolstoi, L. N. (2005). what is Art (K. Dehghan, Trans.). In. Tehran Amirkabir (In Persian).
- Vargas, M. E. R. (2015). Music as a resource to develop cognition. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, 2989-2994. doi:<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.1039>
- Wach, E., & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. Retrieved from <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/2989>. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/2989>
- Yousefi, H. (2016). *Science Education Textbook*. Mashhad: Tamrin (In Persian).
- ZadeMohammadi, A. (2005). *Music Therapy in Psychiatry, Medicine and Psychology*. Tehran: Asrare-Danesh (In Persian).
- Zahedi, T. (2011). *A Armstrong shura Music*. Tehran: Sooreh Mehr (In Persian).